

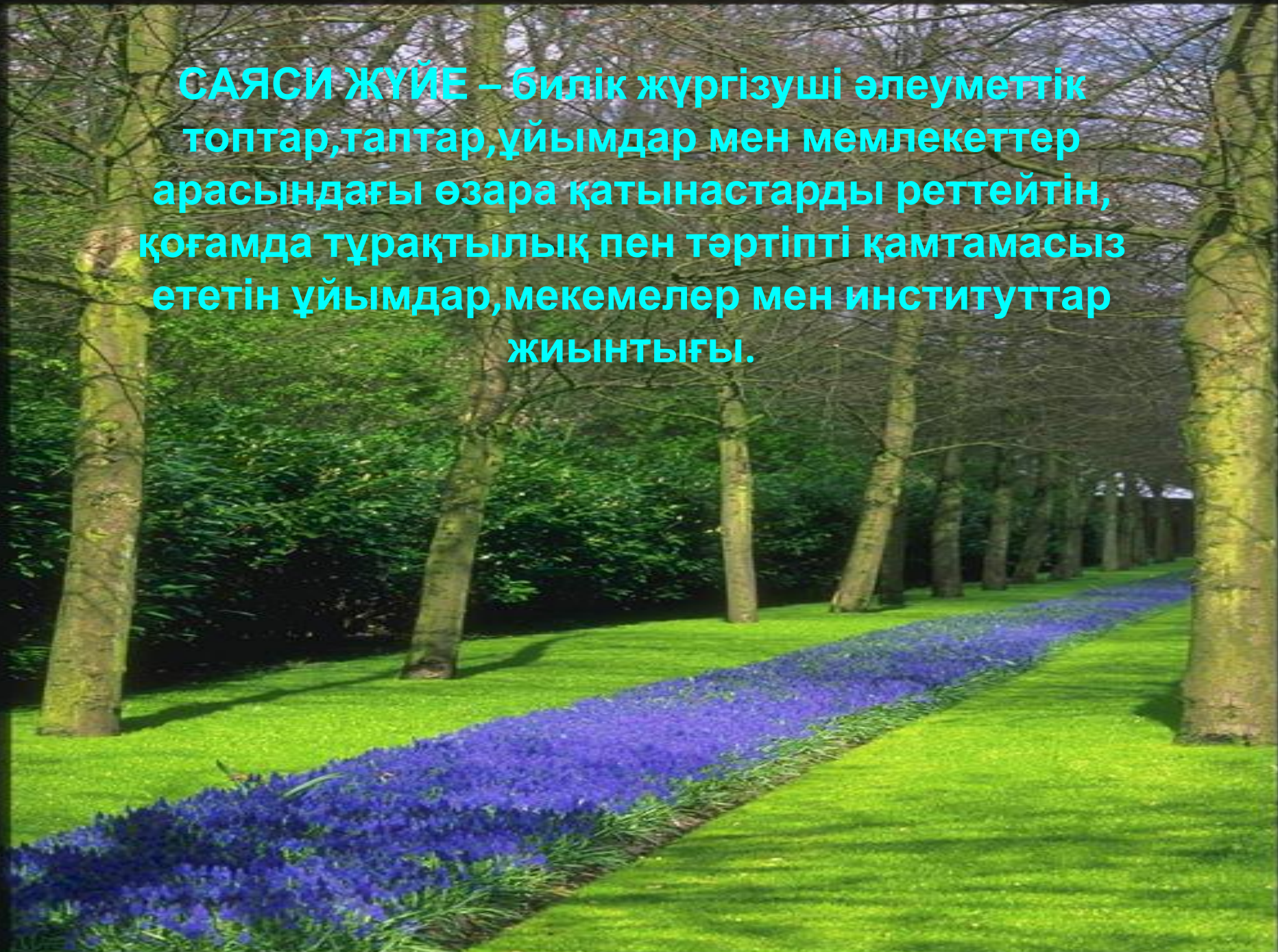
Саясаттану сөзі гректің саясат және ілім деген сөздерінен шыққан, саясат туралы ғылым деген мағынаны білдіреді. Басқа қоғамдық ғылымдардың ішінде саясаттанудың орны ерекше. Себебі, адамзат тарихында саясат негізгі рөл атқарады. Оның дұрыс бұрыстығы, сай келгенде, адамдардың, халықтардың тағдырымен тығыз байланысты.

Орта ғасырда саясаттың діни-этикалық түрі қалыптасады. Оның негізін салушы: Фома Аквинский саяси билікті құдай орнатады, бірақ мемлекет басшылары құдайдың қалауына қарсы шықса, халықтың оларды құлатуына болады деген байлам айтты. Саясатты қазіргідей түсінуге мол үлес қосқан италиян XVI ғасырда өмір сүрген ойшылы Никколо Макиавелли болды.

XX ғасырда саясаттану бөлек академиялық пән ретінде толық бөлініп шықты. Бұл ғылымның халықаралық мәртебе алып, толық қанды қалыптасуына ЮНЕСКО-ның басшылығымен 1949 жылы құрылған саяси ғылымдарды халықаралық ассоциациясы зор рөл атқарды. Ол аяси зерттеудің белсенділігін арттыру жолында қазірде жемісті еңбек етуде.

Саясаттануға деген көз-қарас 80 жылдардың екінші жартысында бұрынғы кеңес одағындағы түбегейлі реформаларға, қоғамның демократиялануына, тоталитарлық жүйені күйреуіне байланысты өзгерді. 1989 жылдан Жоғары аттестациялау комиссиясында саясаттануда эксперттік кеңес жұмыс істей бастады.

САЯСИ ЖҮЙЕ – билік жүргізуші әлеуметтік топтар, таптар, ұйымдар мен мемлекеттер арасындағы өзара қатынастарды реттейтін, қоғамда тұрақтылық пен тәртіпті қамтамасыз ететін ұйымдар, мекемелер мен институттар жиынтығы.

СЯЯСИ ЖҮЙЕНІҢ
ҚҰРЫЛЫМЫ

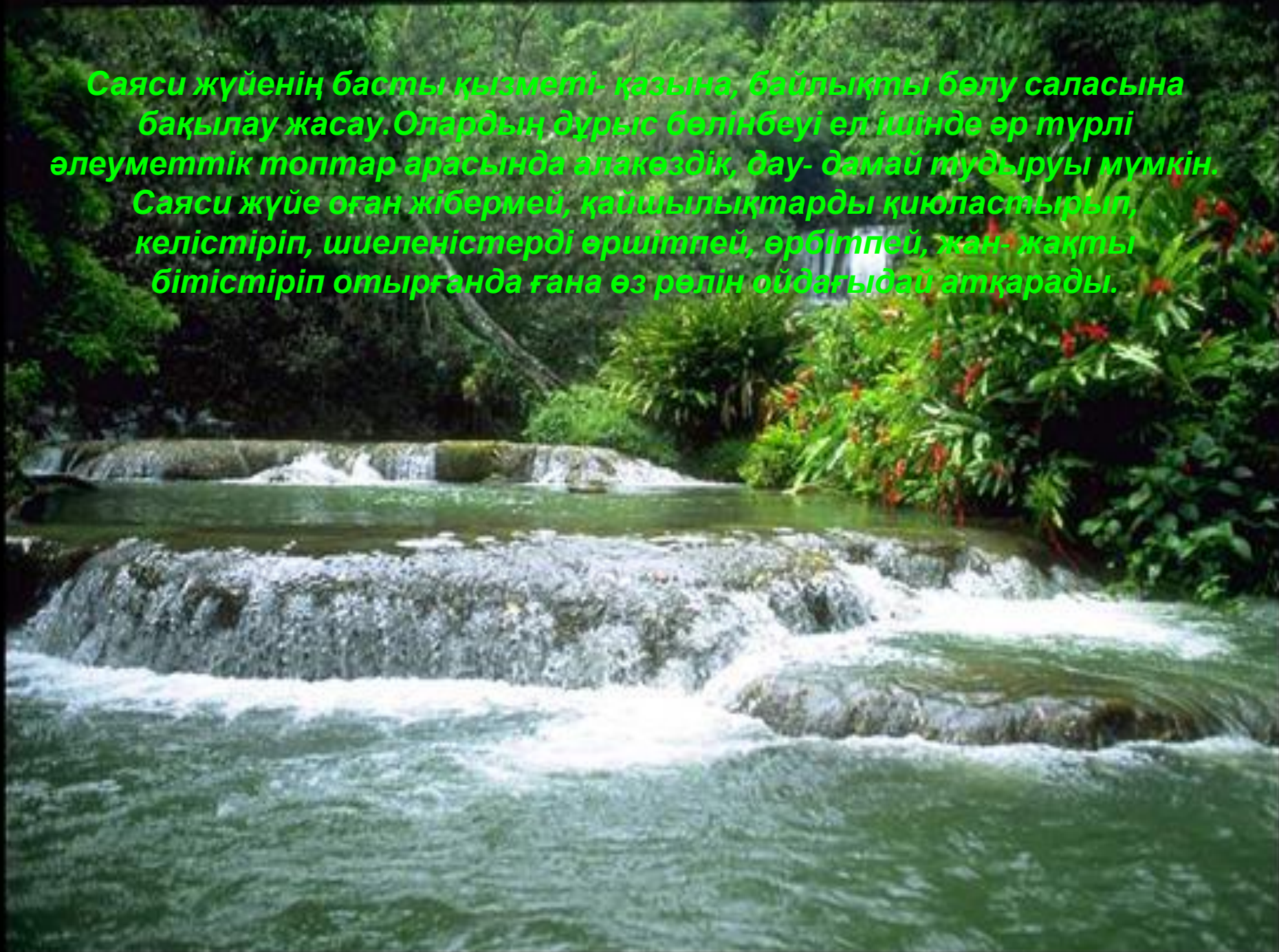
СЯЯСИ
ИНСТИТУТ

СЯЯСИ
ҚАТЫНАС

СЯЯСИ ЕРЕЖЕ

СЯЯСИ
МӘДЕНИЕТ

Саяси жүйенің басты қызметі- қазына, байлықты бөлу саласына бақылау жасау. Олардың дұрыс бөлінбеуі ел ішінде әр түрлі әлеуметтік топтар арасында алақөздік, дау- дамай тудыруы мүмкін. Саяси жүйе оған жібермей, қайшылықтарды қиюластырып, келістіріп, шиеленістерді өршітпей, өрбітпей, жан- жақты бітістіріп отырғанда ғана өз рөлін ойдағыдай атқарады.

САЯСИ ИНСТИТУТТАР- құрылысы жағынан ұйымдасқан, бір орталыққа бағынатын, ерекше өкілдіктерге ие, атқарушы аппараты бар саяси мекеме. Саяси институттарға мемлекет, саяси партиялар, кәсіподақтар, кооперативтік, жастар, әйелдер, ұйымдар мен бірлестіктер жатады. Солардың ішіндегі ең негізгісі – мемлекет. Ол қоғамда белгілі бір тәртіпті орнатады, оны басқарады, экономикалық және әлеуметтік құрылымын қорғайды.

Демократияның белгілері

- Халықтың заң жүзінде мемлекеттік биліктің бірден-бір бастауы саналуы. Ол мемлекетте ұйымдастырушы, конституциялық биліктің халыққа тән екендігіне көз жеткізеді.
- Халық билігін орнату үшін оған жағдай жасау керек ол жағдай теңдік болған жерде ғана болады. Теңдік барлық салада – халық жиналысында мемлекеттік істерге қатысуда заң шығаруда және т. с.с болуға тиіс.
- Адамдарды теңдестіру үшін заң, құқық алдындағы теңдік болу керек. Заң және құқық – жалпы және барлығына бірдей қоғамдық және саяси өмірдегі демократиялықтың негізі және қорғаушысы.
- Демократияның кепілі - әділеттілік. Әділеттілік қоғамдық қатынастармен, қоғамдағы саяси құрылыспен, оның мемлекеттілігінің тұрпаты мен айқындалады.
- Бостандық пен еркіндік - демократияның бесінші белгісі.

Демократияның принциптері

Демократиялық принципке жүйелі түрде мемлекеттің негізгі органдарын сайлау жатады. Ең алдымен жоғарғы заң органы, содан соң өзін-өзі басқаратын органдарға дейін сайланбалы болғаны жөн.

Ерте замандағы демократия

Ерте заманда шешім қабылданғанда көпшілікке азшылық бағыну принципі қолданылады. Кейінірек бұл бағыну шектелді, азшылықтың өз пікірі болуы, оны сыйлау, онымен санасу керектігі мойындалды.

Қазіргі таңдағы демократия

- Қазіргі демократиялық процестер мынандай демократиялық процестер қарастырылады: барлық сайлаушылардың тең дауыс құқығы, сайлаудың еркіндігі, балама үміткердің болуы, тізім бойынша сайламау, демократияның үздіксіз қоғамдық бақылау аясында болуы, мемлекеттік даудамай, шиеленістерді реттеудегі ықпалды тетіктерін табуы және т.с.с

Ұлт деп жер, тіл,
экономикалық
қатынастар мен
мәдениет ерекшіліктер
мен психологиялық
құрылымына ортақтығы
негізінде қалыптасқан
адамдардың тарихи
әлеуметтік, этникалық
бірлестігін айтады.
Әлеуметтік аспект
ұлттық өндірістік
қатынастармен
байланысқан қоғамдық
таптардан тұратын
әлеуметтік-
экономикалық тұтастық
етіп танытады. Ол
белгілі бір жүйені
ұлттарында қандай
ортақтық бар, оларды
өзара, шын мәнінде, не
жақындастырып,
туытастыратындығын
білдіреді.

Ұлттың құрамында тіл, жер, ұлттық сана-сезім, мәдениет-этникалық аспектіні көрсетеді. Ол арқылы біз ұлттардың бір-бірінен қандай ерекшелігі бар екендігін, қалайша ажыратылатындығын білеміз. Ұлттық саясат деп адамдардың ұлттық мұқтаждығын өтеуге, ұлттық қатынастарды реттеуге бағытталған қоғамдық, ең алдымен әлеуметтік-құқықтық әрекеттерін ерекше түрін айтады. Бұл мұқтаждықтардың табиғатын тану үшін әлі зерттеулер жүргізу керек.

Соңғы он жылдықтарда Батыс саясаттануында этникалық саясат деген жаңа бағыт пайда болды. О дүние жүзіндегі болып жатқан этникалық дау-жанжалдарды, ұлттық шиеленістерді түсіндіруге, оларды шешу жолдарын анықтап, сондай-ақ белгілі бір аймақтарды мұндай дау дамайлардың болуын алдын ала болжай білуге арналған жалпы теория. Бұл теория этникалық дау-жанжалдарға плюралистік қоғамды әрдайым кездесіп тұратын әдеттегі жағдай сияқты қарайды.

Ұлттық саясат әр елде әр кезеңдң әр түрлі болуы мүмкін. Бүгінгі таңда бұл салада ассимиляция, сегрегация, геноцид сияқты саясаттар белгілі. Ассимиляция деп бір халықтың өз тілін, мәдениетін, ұлттық сана-сезімін жоғалтып, екінші халыққы сіңіп кетуін айтады. Бұл саясат оны заң жүзінде сіңіскен халықпен тең деп санайды, бірақ оның өзіндік ерекшелігін танып, мойындамайды. Сегрегация деп елдің халқын нәсілі бойынша еріксіз топтарға бөлушілікті айтады. Бұл адамдар арасындағы айырмашылықты бекітіп, екінші халықты көтеруге мүмкіншілік бермейді. Соңғы кезге дейін сегрегация теңдік жөнінде қандай болмасын мәселе Оңтүстік Африка Республикасында бой көрсетті. Әдетте, ұлттық топты алалау нәсілдің теңдік принципін формальді түрде мойындаумен қатар жүрді.

Саяси сана деп-өмірдегі саяси қатынастарды бейнелейтін, оардың түсініп-сезінетін, адамдардың бұл саладағы іс-әрекеттеріне бағыт-бығдар беретін әлеуметтік сезімдер, түсініктер, көзқарастар жиынтығын айтады. Ол мемлекеттің , қоғамның саяси жүйесінің пайда болуымен бірге дүниеге келді. Әлеуметтік, ұлттық мүдделерді, мемлекет алдындағы мақсатты жүзеге асыруға байланысты болса, қоғамдық сана саяси мағынаға ие болады. Саяси сананың негізгі мәселесі-мемлекеттік билік, оның қызметі. Мұнда топтардың, таптардың, партиялардың экономикалық мүдделері мен мақсаттары, өкімет билігі үшін күресі және оны сақтап қалу міндеттері, бұл жолдағы әрекет, амал, ұмтылыстары өз көріністерін тауып жатады.

Саяси сана әр түрлі қызметтерді атқарады. Олардың ішіндегі негізгілері мыналар:

- 1 Қоғамдық сананың саяси ғылым, саяси теория сияқты құрамдас бөліктері арқылы саяси шындықты бейнелеу;*
- 2 Тұжырымдамалық түрде субъектінің мақсат-мүдделерін білдіру арқылы оның саясат әлеміндегі іс-әрекеттеріне бағдар беру. Бұл қызметті іс жүзінде идеология атқарады.*
- 3 Саяси психологияның әр түрлі көріністері арқылы көңіл күйді білдіру, өйткені әлбетте, адамдарды іс-әрекетке итермелейтін психологиялық себептер.*

Қарапайым саяси сана қалыптасып жүйеге туспеген, күнделікті саяси өмірден туған әдет-ғұрып, дағды, дәстүрлі нормалар, тағы сол сияқты жиынтықтар. Ол күн сайынғы саяси өмір тәжірибесі байқап, пайымдаудан пайда болады. Саясаттың тереңіне бойламай, себеп-салдарын сараламай, көбіне сыртқы белгілеріне байланысты қорытынды жасайды. Сондықтан ол саяси сананың төменгі сатысына жатады.

Теориялық саяси сана жағдайлардың мән-мағынасын анықтап, оларды айтарлықтай жоғары дәрежеде теориялық тұрғыдан жинақтап бейнелейді. Сондықтан ол тұжырымдамалар мен көзқарастардың жүйесі болып келеді. Теориялық саяси сана қарапайым саяси сананың негізінде пайда болады және олар бір-біріне ықпал етеді. Ол қарапайым саяси сананы өңдеп, мәдени өзгертіп отырады. Теориялық саяси сана қарапайым саяси сана сияқты стихиялық түрде тумамайды. Оны арнайы дайындығы, жоғары саяси сауаты бар теоретик адамдар ойлап шығарады.

Сайлау

Өркениетті, демократиялы қоғамда саяси процеске қатысудың негізгі түріне сайлау жүйесі жатады. Сайлау арқылы азаматтар мемлекеттің өкілетті, заң, сот, атқару органдарын қалыптастыруға қатысады. Ол азаматтардың саяси құқығының жүзеге асырылуын білдіреді. Сайлау барысында халықтың қалауы бойынша басқарушы элита алмасады, билік бір қолдан екіншілерге бейбіт жолмен беріледі. Сонымен қатар ол халықтың басқарушы элита өз жұмысын қалай атқарып отырғандығына бақылау жасау мүмкіндігін де береді.

Сайлау жүйесінің түсінігі

Сайлау жүйесі деп өкілетті және басқа мемлекеттің сайланбалы билік органдарын құру жолдарын, түрлерін, әдіс-тәсілдерін анықтайтын, тәртіпке келтірілген нормалар, ережелер жиынтағын айтады.

Сайлау құқығы

Сайлау жүйесінің негізгі қағидалары әдетте конституцияда анықталады және арнайы заңда нақтыланады. Мұндай құқықтық нормалардың жиынтағын сайлау құқығы дейді.

Оның 2 түрі бар: 1. Белсенді түрі
2. Бәсең түрі

Белсенді түрі азаматтардың сайлау құқығын білдіреді. Бәсең (енжар) түрі олардың сайлану құқығын қамтиды.

Сайлау жүйесінің түрлері

- **Пропорционалдық**
- **Мажоритарлық**
- **Аралас**

Мемлекеттің мағынасы

Мемлекет деген ұғым
екі мағынада қолданылады

Keң мағынада үлкен
әлеуметтік
топтың ұйымын білдіреді
де "халық", "қоғам", "ел"
деген ұғымдарға сәйкес
келеді

Тар мағынасында басқару
құрылымының, мемлекеттік
апараттың
апаратың жиынтығын
білдіреді

Мемлекет түсінігі

- Мемлекет саяси жүйенің басты элементі, оның негізгі ұйымы. Ол керек кезінде арнаулы күштеу органдарын пайдалана отырып, өз аумағында тұратын адамдардың мүддесін қорғауға тиіс және соған орай олардың арақатынастарды құқықтық ережелер арқылы реттейтін қоғамдық механизм.

Мемлекет туралы теориялар

- Теологиялық теория
- Патриархтық теория
- Қоғамдық келісім теориясы
- “Зорлық жасау” теориясы
- Географиялық теория
- Психологиялық теория
- Марксистік теория


```
graph TD; A[Мемлекеттің қызметтері] --- B[Ішкі қызмет]; A --- C[Сыртқы қызмет]
```

Мемлекеттің қызметтері

Ішкі қызмет

Сыртқы қызмет

“Партия” деген сөз латын тілінен шыққан, бөлу, бөлшек деген мағынаны білдіреді.

Тарихқа белгілі алғашқы саяси партиялар Ежелгі Грецияда пайда болды.

Қазіргі саяси партиялар Еуропада 19 ғасырдың екінші жартысында пайда бола бастады.

Саяси партиялар мынандай қызметтерді атқарады:

- А) Қоғамның ірі топтарының мақсат мүдделерін анықтау, тұжырымдау және негіздеу
- Ә) Олардың белсенділігін арттырып, жинақтау
- Б) Саяси идеологиямен саяси ілімдерді жасау.
- В) Мемлекеттік билікті жүзеге асыруға қатысу
- Г) Қоғамдық пікірді қалыптастыру т.б.

Партия деп мемлекеттік билікті қолға алуға немесе билік жүргізуге қатысуға бағытталған, ортақ мүдде, бір идеология негізінде құралған адамдардың ерікті одағын айтады.

Саяси жүйедегі рөлі мен іштей ұйымдасуына байланысты 4-ке бөлінеді:

- 1)Авангардтық партиялар
- 2)Сайлаушылар партиясы
- 3)Парламенттік партия
- 4)Қауымдастық партиясы

Саяси идеологиясына қарай партиялар
5 түрге жүйеленеді:

- 1) Коммунистік партиялар мен солшыл
радикалдық бағыттағы партиялар
- 2) Социал-демократиялық партиялар
- 3) Буржуазиялық-демократиялық
партиялар
- 4) Консервативтік партиялар
- 5) Фашистік партиялар

Билік дегеніміз :

- Көптеген бұхара халықтардың тағдырына ықпал ететін және олардың өмірлік мүдделерін қорғайтын шешімдерді қабылдау мүмкіндігі немесе жеке тұлғалардың, әлеуметтік топтардың қандай да бір құралдарды пайдаланып, өз үстемдігін көрсететін қоғамдық қатынастар.

Билік

- Заң шығарушы
- Атқарушы
- Соттық
- Ақпарат құралдары
- Бақылау
- Сайлаушылар
- Саяси
- Әскери

Биліктің объектісі және субъектісі

- Объектісі дегеніміз - субъектінің іс әрекетіне бағытталмаған нысан. Халық , қоғам жатады.
- Субъектісі дегеніміз – билікті жүзеге асырушы адамдар, топтар немесе институттар. Мысалы: басқарушы, мемлекет, саяси партиялар билік субъектісі бола алады.

Саяси биліктің негізгі принциптері:

- Легитимділік
- Әрекет етуші
- Айқындық
- Алдын ала қарастыру
- Қорғау
- Ұтымдылық
- Сыр бермеу
- Шыдамдылық
- Батылдық

Биліктің ресурстары:

- Мемлекет және аппараты
- Адамдардың мүддесі, сезімдер, эмоциялар, т.б.
- Саяси әдеттердің құрамы
- Экономикалық, әскери, мәдени потенциал, тұрақтылық, тәртіп
- Қоғамның бірлігі дәстүр, идеология, сенім
- Халықтардың саны мен сапасы
- Материалдық мүдде
- Мәжбүрлеу

Саяси элиталардың қалыптасуы мен жіктелуі

Саяси элиталарды қалыптастырудың, жоғары лауазымды қызметке іріктеп алудың 2 түрі бар: антрепренерлық және гильдия жүйесі. Антрепренерлық түрде басқарушы қызметке үміткердің ерекше қасиеттері, көпшілік жұртқа ұнай білу қабілеті басты орын алады. Мұнда кандидаттың байлығына, кәсібіне, біліміне, мамандығына, т.с.с. онша мән берілмейді. Ол ең алдымен өзінің тапқырлығын, жасампаздығын, белсенділігін көрсете білуі қажет. Мысалы, АҚШ-та актер болған Рональд Рейган да президенттікке сайланды. Элитаны қалыптастырудың бұл түрі өзінің ашықтығымен, демократиялығымен, үміткерге қойылтын шектеулердің аздығымен сипатталады. Сондықтан тұрақты демократиялық елдерде бұл түр кең тараған.

Саяси элиталарға сұрыптаудың мұндай түрінің кемшілігі – саясатқа сырттай жағымды көрінгенімен шын мәнінде кездейсоқ, принципсіз, ұрыншақ, аванюрист адамдардың билік басына келуі. Ондай адамдардың іс-әрекетін болжап, пішіп болмайды. Сондықтан қоғам өмірінде дау-жанжалдар, саяси шиеліністердің мүмкіндігі көбейеді.

Гильдия жүйесінде үміткер билік сатысы бойынша баяу болса да анық көтеріліп отырады. Мұнда жоғары лауазымды қызметке үміткерге көптеген талаптар қойылады. Оған кандидаттық білімі, адамдар арасындағы жұмыс тәжірибесі, партиялық стажы және т.с.с. жатуы мүмкін, Талапкер белгілі бір таптың, топтың, тектің, партияның мүшелерінің арасынан шығуы керек. Сондықтан билік басына таңданудың бұл түрі жабық болып саналады.

Гильдия жүйесі бәсекелестікке жол бермейді, билеушіні тұйық қоғамдықтоптан іріктеп алатын, кертатпа түр. Оның артықшылығы – саясаткердің болашақ іс-әрекетін алдын ала болжауға, соған орай шара қолдануға болады. Билеуші элитаның арасында дау-жанжалдың мүмкіндігін кемітеді. Осындай жүйенің бір түріне бұрынғы социалистік елдерде кең тараған номенклатуралық элита жатады.

Қалай болғанда да қоғам саяси элитасыз, кәсіби маманданған басқарушыларсыз өз қызметін толық атқара алмайды. Орыс философы Н.А.Бердяев қоғамның даму деңгейі мен саяси элита санының арасында өзара байланыс барлығын ашып, «элита коэффициентін» шығарды. Ол жоғары зерделі, зияткерлік бөлігініңхалықтың жалпы сауатты санымен салыстырғанда бір пайызын құраса, ол қоғам өмірін тоқыруға әкеледі. Ал элитаның коэффициенті 5 пайыздан асса, қоғам дамуының жоғары мүмкіндігі барлығын айғақтайды дейді ғалым.

Саяси элита әр түрлі келеді. Сондықтан ол жіктеледі, топтастырылады. Билікке иелігіне қарай басқарушы және оппозициялық элита деп бөледі. Басқарушы элита деп мемлекеттік билікке ие, маңызды саяси шешімдерді қабылдаушыларды айтады. Олардың қатарына ене алмай қалған, бірақ сол үшін күрес жүргізіндер билік басындағылардың іс-әрекетін сынап, ол-қылықтарын тауып, қателіктерін көрсетеді. Оларды оппозициялық немесе контрэлита деп атайды.

Саяси элитаның жаңару, қайта жасақталу тәсіліне сай ашық және жабық элита деп бөледі. Ашық элитада барлық әлеуметтік топ өкілдеріне есік ашық. Жабық элитада ол белгілі бір таптан, тектен шыққандамен ғана толықтырылады. Мысалы, гильдия жүйесі.

Индия саясаттанушысы П.Шаран билік ету қорына байланысты элитаны дәстүрлі және қазіргі деп бөледі. Дәстүрлі элитаға дін, салт, жол-жораға байланысты бөлінуді кіргізеді. Оған жоғары дін басыларын, ақсүйектерді, дамып келе жатқан елдердегі әскери басшыларды жатқызады. Қазіргі элитаға заңға, формалды ережелерге сүйенушілерді жатқызып, оларды өз кезегінде 4 топқа бөледі: 1) билік құрылымдарын басқаратын, маңызды шешімдер қабылдайтын жоғарғы элита; 2) мемлекет қызметкерлерінің жоғары жігін (министрліктер, ведомстволар, комитеттер басшылары) құрайтын әкімшілік элита; 3) белгілі бір табысы, кәсіби мәртебесі және білімі бар адамдар (жоғары қызметкерлер, менеджерлер, ғалымдар, зияткерлер); 4) жоғарыда көрсетілген үш көрсеткіштің (табысы, кәсіби мәртебесі, білімі) біреуі немесе екеуі жетіспейтін аралық (мргиналдық) жағдайдағы адамдар.

Қоғамның толыққанды өркендеп, қарқынды дамуы үшін элитамен кереғарлыққа келіп, күреспей, қудаламай, шектеулер қойып қойып, шеңберін тарылтпай, зиялы зерделі қауымның, дарынды тұлғалардың өзін-өзі көрсетіп, халыққа, еліне қызмет етуіне жағдай жасап, сапасын арттыра түскен абзал.

Біздің Қазақстандағы элитаға келсек, еліміз егемендігін алғанымен билеуші топ онша өзгере қойған жоқ. Олардың көбі Кеңес Одағы кезінде номенклатуралық қызметтер атқарып, коммунистік партия ыдыағаннан кейін мемлекеттік институттарға (Президент, Үкімет әкімшілігіне) қызметке көшті, 1993 ж. Конституция бойынша биліктің 3 тармағы тең делінді. Алайда шын мәнінде билік атқарушы органның қолына тиді. 1995 ж. Қазақстан Республикасының Конституциясы Президенттік билікті бекітіп, атқарушы биліктің мәртебесін арттыра түсті. Жекешелендіру кезінде халықтың еңбегімен жасалған мүлікке ие болды

Қазақстан қазіргі элитасына кімдер жатады десек, оған Президент аппаратының құрамы (Президент, оның әкімшілігің бастығы, орынбасарлары, бөлім басшылары, көмекшілері, кеңесшілері) Парламент, министрліктер басшылары мен орынбасарлары, дипломатиялық элита кіреді. Олардың арасында тиімді несиелер алып, бизнеспен айналысып, байығандар баршылық. Олар қаржы-қаражат, экономикалық қорлар, қажетті мағлұматтарға иелік етеді.

Аймақтық элитаға облыс әкімдері жатады.

Билеуші элитаға тарту, оларды жаңғырту мәселесіне келсек, жоғары басшыларға берілген немесе солардың балаларымен толығуда. Олар орындарынан босатылса, келесі лауазымды орынға отырады. Соның салдарында ол «сырттан келетін» адамдарға жабық элитаға айналд. Шынайы көппартиялық болмған соң, саяси билікке олардың ықпалы шамалы. Сыбайлас жемқорлықтың саны көбеюде. Билік басындағылардың көбі өз күнін күйтеп, жалпы халықтың жағдайы төмендеп, жұмыссыздық белең алуда.

Мұндай жағдайды болдырмай, тығырықтан шығу, саяси элитаның саны мен сапасын көтеру үшін оларды ашық, жариялылық жағдайында, зерделі, білімді, білімді, білікі, еліне, халқына шынайы жаны ашып, қызмет ететін азаматтардан таңдаған жөн.

1. Өмір сүруді қамтамасыз ету территориясына ешкімнің қол сұқпауы, мемлекеттің біртұтастығы.
2. Ішкі істермізді сыртқы араласудан сақтауға кепіл беру
3. Айқын және алдын – ала болжалмаған қатерді болдырмау

Ұлттық қауіпсіздік д/з.:

1. Азаматтар мен мемлекеттің өте қажетті мүдделерінің қорғалу деңгейі және даму бағыттары
2. Ұлттық құндылықтардың және өмір сүру жағдайының шынайы және потенциалды қауіптен қорғалуы

*Қазақстан Республикасының Ұлттық
қауіпсіздігі туралы 1998 ж.*

*26 маусымдағы N 233-І Қазақстан
Республикасының Заңы*

АҚШ-тың ұлттық қауіпсіздік тұжырымдамасының 5 үлкен бағыты:

1. Ғаламдық сауда жүйесін дамыту
2. Еуропадағы ұлттық қауіпсіздіктің
жаңа тәртібін дамыту
3. Таяу Шығыста бейбітшіліктің
орнауына ықпал ету
4. Жаппай қырып – жою қаруынын
таралуына тыйым салу
5. Халықаралық терроризммен,
наркобизнеспен күрес

Сыртқы саясатқа жеке мемлекеттердің дүниежүзілік дәрежеде жүргізген іс-әрекеттері жатады. Халықаралық саясатқа мемлекеттік не топтық мүдделерді жүзеге асыруға бағытталған мемлекеттер, жеке адамдар және т.б. Арасындағы қоғамдық қатынастар кіреді. Халықаралық қатынастар деп халықтар, мемлекеттер, мемлекеттік жүйелер арасындағы дүниежүзілік деңгейде жүргізілген саяси, экономикалық, құқықтық, дипломатиялық, әскери, мәдени байланыстар және оларды іске асырушы әлеуметтік, экономикалық, саяси күштер мен ұйымдардың өзара қатынастарының жиынтығын айтады.

Мемлекеттердің халықаралық қатынастарындағы жағдайы ондағы орны көптеген себептерге байланысты. Солардың ішінде ең бастысы мемлекеттер күшінің ара қатынасы, ара салмағы. Ғасырлар бойы мемлекеттің күші оның әскери қуатында деп саналады, сондықтан мемлекеттер жан-жақты қаруланып, көрші елдерді жаулап алуға тырысты. Елдің әскери қуаты қазір де жоғары бағаланады. Дегенмен, соңғы кезде экономикалық артықшылықты, байлықты ұлғайтуды басқа елдердің қазынасын зорлықпен жаулап алу арқылы жасауға болмайтындығы анықталды.

Мемлекеттік күштердің ара салмағымен байланысты “күш теңдігі” немесе “саяси теңдік” деген де ұғымдар бар. Халықаралық саясаттың маңызды құралы ретінде бұл ұғымдар ХҮІІ ғасырда енді. Сол кезде өмір сүрген Фенелон деген француз мемлекет өз көршілерінің күшеюіне жол бермеуі керек деген идеяны алға тартты, себебі бір мемлекеттің көлемі мен қуаты “белгілі бір шектен шығып” кетсе, барлық басқа мемлекеттердің жалпы жүйесін өзгертуге әкеледі.

халықаралық саясатпен тығыз байланысты тағы бір ұғым бар. Ол — ұлттық мүдде. Көне заманның өзінде Аристотель адамды әрекет еткізетін мүдде деген болатын. Ал қандай адам болмасын тарихи қалыптасқан әлеуметтік бірлестіктің біріне: бұл ұлтқа, әлеуметтік топқа, отбасына және т.б. жататыны белгілі. Неміс ойшылы Гегель халықтар өмірінің қозғаушы күші мүдде дейді. Ұлттық мүдде деп өз халқының, мемлекетінің мақсатмүддесін сезініп, біліп, оны іске асыруға тырысушылықты айтады.